

9. Демосфен. Речи : в 3-х т. / Под ред. Е. С. Голубцовой, Л. П. Маринович, Э. Д. Фролова. – Т. 2. – М. : Памятники исторической мысли, 1994. – 544 с.
10. Ликирг. Речь против Леократа / Пер. с древнегреч. Т. В. Прушакевич, ред. К. М. Колобова // ВДИ. – 1962. – № 2. – С. 163-186.
11. Бузескул В. П. История афинской демократии. – СПб. : Гуманитарная Академия, 2003. – 480 с.
12. Латышев В. В. Очерк греческих древностей. – СПб. : Алетейя, 1997. – 343 с.
13. Суриков И. Е. Солнце Эллады: история афинской демократии. – СПб. : Факультет филологии и искусств СПбГУ, 2008. – 360 с.
14. Бузольт Г. Очерк государственных и правовых греческих древностей. – Харьков : Тип. А. Дарре, 1890. – 328 с.
15. Куле К. СМИ в Древней Греции. Сочинения, речи, разыскания, путешествия / Пер с фр. С. В. Кулланды. – М. : Новое литературное обозрение, 2004. – 256 с.
16. Ober J. Mass and elite in democratic Athens. Rhetoric, ideology, and the power of the people / Josian Ober. – Princeton university press, 1989. – 390 p.
17. Псевдо-Ксенофонт. Афинская полиция / Античная демократия в свидетельствах современников / Изд. подгот. Л. П. Маринович, Г. А. Кошеленко. – М. : Ладомир, 1996. – С. 87-100.
18. Эллинские поэты. VIII-III вв. до н.э. Эпос, элегия, ямбы, мелика / Изд. подгот. М. Л. Гаспаров, О. П. Цыбенко, В. Н. Ярхо. – М., 1999. – 528 с.
19. Буряк В. В. Enkyklios paideia – «античный круг образования» // Культура народов Причерноморья. – 1999. – № 6. – С. 287-289.
20. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / Под ред. А.Ф. Лосева. – М.: Мысль, 1979. – 620 с.
21. Античная демократия в свидетельствах современников / Изд. подгот. Л. П. Маринович, Г. А. Кошеленко. – М.: Ладомир, 1996. – 388 с.
22. Ксенофонт. Воспоминания о Сократе / Пер. с древнегреч. С. И. Соболевский. – М. : «Наука», ИФ РАН, 1993. – С. 5-152.
23. Античная и современная демократия: новые подходы к сопоставлению : уч. пособие / Л. П. Маринович. – М. : КДУ, 2007. – 212 с.
24. Ксенофонт. Лакедемонская полиция / Зайков А. В. Общество Древней Спарты: основные категории социальной структуры: уч. пособие. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2013. – С. 178-194.

Варьян О. О. Судебная власть в Древней Греции как институт формирования личности гражданина

Рассмотрено влияние суда на формирование гражданина в Древней Греции. Судебная власть анализируется, как выразитель ценностей полиса. Обращается внимание на такие неформальные факторы влияния на гражданина, как общественная похвала и осуждение. Категория справедливости определяется одной из основ функционирования коллектива граждан полиса. Суд представлен, как институт правового и этического воспитания граждан. Отмечается, что обращение к личным качествам и заслугам гражданина во время судебных процессов, определяло общепризнанный идеал гражданина полиса.

Ключевые слова: суд, гражданин, полисные ценности, качества гражданина, справедливость.

Varian O. O. Judiciary as a factor in the formation of a citizen in Ancient Greece

The article deals with the effect of court on the formation citizen in ancient Greece. The judiciary is analyzed as the expression of validity of policy. Attention is drawn to the following informal factors of impact on the citizen as a public praise and censure. The category of justice is determined by one of the foundations of the collective functioning of the national policy. The court is represented as an institution of legal and ethical education of citizens. Appeal to personal virtues and merits of citizen during judicial proceedings determined universal ideal citizen policy.

Keywords: the court, citizen, the value of the polis, quality of citizen, justice.

УДК 94:327.82(438)"15"

С. С. Черкасов

ІНСТИТУТ КОРОЛІВСЬКОГО СЕКРЕТАРЯ У СТРУКТУРІ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ КОРОЛІВСТВА ПОЛЬСЬКОГО ЗА ЧАСІВ ПРАВЛІННЯ СИГІЗМУНДА І ЯГЕЛЛОНА (1506–1548 рр.)

У статті проаналізовано особливості становлення, основні етапи розвитку та специфіка функціонування інституту королівського секретаря у структурі польської дипломатичної служби першої половини XVI ст. Здійснено реконструкцію персонального складу королівського дипломатичного корпусу на основі матеріалів документальних джерел. Охарактеризовано дипломатичну діяльність королівських секретарів Сигізмунда і Ягеллона, визначено їх практичний внесок у формування ключових рис польської дипломатії раннього Нового часу.

Ключові слова: Польське Королівство, ранній Новий час, дипломатія, дипломатичний корпус, дипломатична служба.

Зростання зовнішньополітичної активності європейських держав періоду раннього Нового часу, складання єдиної загальноєвропейської системи міжнародних відносин обумовили появу та інтенсивний розвиток нових форм та методів організації дипломатичної діяльності, становлення ключових засад сучасної дипломатичної служби. Проблема історичних витоків класичної моделі європейської дипломатії

традиційно привертає до себе увагу дослідників різних галузей соціогуманітарного знання, передусім у формі звернення до аналізу особливостей формування міждержавних відносин, напрямів та засобів здійснення зовнішньої політики. Натомість комплексне вивчення традицій європейської дипломатії може бути реалізоване лише на основі виходу за межі суто політичної ретроспективи, врахування організаційних, процедурних та ментальних аспектів дипломатичної практики різних європейських країн зазначеного періоду. Чільне місце серед останніх займало Польське Королівство, яке було однією з найбільших держав на політичній мапі Європи XVI ст.

Історія розвитку польської дипломатичної служби знайшла своє відображення передусім у працях польських дослідників. На особливу увагу заслуговують узагальнюючі роботи під редакцією М. Біскупа та К. Гурського [1-2], А. Вичанського [3], Є. Топольського [4], В. Кравчука [5-6]. Центральне місце у працях істориків відведено докладному висвітленню основних напрямів зовнішньої політики Польської держави, у той час як проблема становлення основних інститутів польської дипломатії раннього Нового часу поки що не отримала свого підсумкового розв'язання та залишається малорозробленою. У вітчизняній історіографії відсутні спеціальні дослідження, присвячені зазначеній темі. Метою даної статті є визначення особливостей розвитку та специфіки функціонування інституту королівського секретаря у структурі польської дипломатичної служби за часів правління Сигізмунда I Ягеллона (1506-1548 рр.).

Провідна роль у визначенні та реалізації зовнішньополітичного курсу Польської держави XVI ст. належала особі монарха. Однак формально констатована зверхність короля у вирішенні питань дипломатичного характеру не завжди відповідала реаліям усталеної політичної практики. За право впливати на формування міжнародної політики королівства змагались представники усіх нобілітованих суспільних станів. Особливою активністю вирізнялась шляхта, яка традиційно використовувала свої представницькі функції у сеймі в якості основного інструменту впливу на державну політику. Такий підхід успішно застосовувався як при проведенні процедур елекції нового монарха, так і для корегування політичного курсу раніше обраного голови держави. Намагання шляхти утримати у своїх руках розробку і проведення зовнішньополітичних відносин знаходило своє практичне втілення у активному лобюванні ідеї розбудови державної дипломатичної служби та вимогою обов'язкового включення шляхти до складу усіх її структур [7, с.426].

У організації системи польської дипломатичної служби раннього Нового часу важлива роль належала королівській канцелярії, на яку з самого початку її становлення наприкінці XIV ст. покладалась завдання практичної реалізації зовнішньополітичного курсу держави. Очолювана королівським канцлером, а з 1504 р. – ще й підканцлером, канцелярія виконувала функції спеціального відомства, відповідального за налагодження контактів з іноземними державами, ведення дипломатичних переговорів та листування, розробку текстів дипломатичних документів, навчання нотарів та перекладачів, які входили до складу персоналу канцелярії та забезпечували переговорний процес. Керівниками канцелярії, як правило, призначались представники шляхетського стану. Протягом окресленого періоду посаду канцлера обіймали Я. Ласький (1503-1510 рр.), М. Джевицький (1511-1515 рр.), К. Шидловецький (1515-1532 рр.), Я. Хоєнський (1537-1538), П. Вольський (1539-1543), Т. Собоцький (1545-1547 рр.). Обов'язки підканцлера виконували М. Джевицький (1507-1511 рр.), К. Шидловецький (1511-1515 рр.), П. Томицький (1515-1535 рр.), П. Вольський (1537-1539 рр.), С. Мацейовський (1539-1547 рр.) [5, с.3-18].

На початку XVI ст. коло проблем, що розв'язувались за допомогою кадрів королівської канцелярії, значно розширилось. Суттєва активізація польської закордонної політики була зумовлена наростаючою загрозою з боку Османської імперії, постійною небезпекою з боку династії Габсбургів, гострою потребою компенсувати економічні та політичні втрати внаслідок тривалих військово-політичних конфліктів з Московською державою та Тевтонським орденом. Ускладнення міжнародних контактів викликало необхідність у розширенні штату канцелярії, запровадженні нових інститутів дипломатичної служби. Починаючи з 1504 р. до переліку працівників канцелярії було додатково введено посаду великого королівського секретаря (*Secretarius Maior*), наділеного повноваженнями заступника канцлера без права підпису дипломатичних документів, та придворних королівських секретарів (*Secretarius Maiestatis Regiae*), яким доручався нагляд за дипломатичним листуванням польського короля та виконання особистих королівських доручень [8, с.52].

Єдиного реєстру осіб, номінованих на посаду королівських секретарів Сигізмундом I, фактично ніколи не існувало. Документальна реконструкція переліку імен державних службовців може бути здійснена лише на підставі матеріалів Коронної Метрики. Із 41 Книги Посольств (*Libri Legationum*), які зберігаються у фондах Головного архіву давніх актів у Варшаві, досліджуваного нами періоду стосуються томи I-XII, XXII та XXIII. Протягом 1506-1548 рр. під титулом королівського секретаря у документах фігурують наступні особи: Аліфіо Л. (1524, 1530, 1535, 1543 рр.); Бартницький М. (1501-1511 рр.); Белінський Я. (1527, 1533, 1534, 1538, 1539, 1542 рр.); Борек С. (1524, 1526, 1533, 1540, 1548 рр.); Браницький С. (1532-1538 рр.); Бучацький Я. (1507 р.); Валентініс Я. (1537, 1544 рр.); Ваповський Б. (1516-1535 рр.); Варгавський М. (1538-1548 рр.); Віламовський Я. (1536-1539 рр.); Вольський С. (1545-1547 рр.); Гозіуш С. (1538-1548 рр.); Гурецький М. (1546, 1547 рр.); Гурецький С. (1506-1525 рр.); Гурський В. (1507 р.); Гурський Я. (1519-1533 рр.); Дантишек Я. (1516-1532 рр.); Дециуш Л. (1520-1545 рр.); Жуковський М. (1528 р.); Закржевський А. (1519-1535 рр.); Замбоцький Я. (1528-1529 рр.); Замойський М. (1515-1532 рр.); Збонський Я. (1530-1541 рр.); Зебжидовський А. (1533-1543 рр.); Іздбенський Б. (1539, 1541, 1543, 1544, 1546 рр.); Карнковський Я. (1506-1527 рр.); Кобильницький М. (1539, 1543, 1546, 1547 рр.); Коморовський В. (1545, 1547 рр.); Конарський Я. (1515-1520 рр.); Красовський П. (1526, 1533, 1534, 1542 рр.); Кромер М. (1544-1548 рр.); Кжицький А. (1516-1523 рр.); Латальський Я. (1506-1525 рр.); Лещинський Р. (1507-1518 рр.);

Ласький Я. (1521-1539 pp.); Мацейовський С. (1532-1537 pp.); Мендзилеський В. (1506-1519 pp.); Мишковський Є. (1525, 1532 pp.); Наропінський Ф. (1525, 1532 pp.); Оцеський Я. (1544, 1545 pp.); Олешницький С. (1516-1537 pp.); Опалінський П. (1507-1528 pp.); Опалінський С. (1530-1537 pp.); Оріховський М. (1545-1548 pp.); Падневський Ф. (1547-1548 pp.); Пжеславський А. (1547-1548 pp.); Пжерембський Я. (1545-1548 pp.); Пілецький С. (1520-1523 pp.); Плотовський П. (1533 p.); Подловський Є. (1546 p.); Подловський Я. (1507-1510 pp.); Попельський П. (1527 p.); Процек В. (1522 p.); Рамбеський М. (1522-1527 pp.); Старожребський В. (1547 p.); Сташковський Я. (1507-1531 pp.); Тарговицький Є. (1508-1510 pp.); Тарговицький С. (1510 p.); Тарло С. (1516-1537 pp.); Тарновський Я. (1531, 1537 pp.); Тенчинський А. (1510, 1511 pp.); Томицький П. (1507-1515 pp.); Уханський Я. (1538 p.); Фербер Я. (1521, 1530 pp.); Хоєнський Я. (1523-1537 pp.); Циковський М. (1541-1548 pp.); Шафранець І. (1537, 1543, 1547 pp.); Шлівницький М. (1535-1547 pp.); Чарнковський А. (1541-1548 pp.); Чермінський Я. (1543, 1545 pp.); Ян з Литви (1518-1519 pp.) [9].

У більшості випадків, призначення на посаду королівського секретаря здійснювалось за рекомендацією найбільш приближених до короля осіб. Так, із наведеного переліку, 10 секретарів були рекомендовані єпископом П. Томицьким, 8 – канцлером Я. Лаським, 6 – особисто королевою Боною, 4 – канцлером К. Шидловецьким. Деякі державні службовці мали при королівському дворі протекцію на рівні родинних зв'язків: секретар Ян з Литви був рідним сином короля, секретар І. Шафранець був одружений на дочці Сигізмунда I Регіні [3, с.35-36].

Процедура номінації особи на посаду королівського секретаря далеко не завжди передбачала початок безвідкладного виконання нею своїх службових обов'язків. Так, у своєму листі до Я. Ласького від 18 липня 1539 р., Сигізмунд I нагадує своєму секретареві, що він ще жодного разу після призначення не служив польській короні у номінованому статусі, оскільки у цьому не виникало нагальної потреби [10, к.69-71]. У подібному листі короля до І. Шафранця від 1 грудня 1543 р., стверджується, що посадовець ще не приступив до виконання секретарських обов'язків, хоча був зарахований до штату [в оригіналі – «collegio» – С.Ч.] королівських секретарів [10, к.82-83]. Обидва документи свідчать про існування при королівському дворі своєрідного резервного корпусу королівських секретарів, які лише за виникнення потреби залучались до виконання дипломатичних доручень.

Вимога про неприпустимість поєднання посади королівського секретаря із єпископським саном також далеко не завжди суворо дотримувалась. Особливо часто подібні порушення відбувались у випадку великих королівських секретарів. Наприклад, королівський секретар П. Томицький, номінований Сигізмундом I єпископом перемишлянським, поєднував обидва титули до моменту свого призначення підканцлером у 1515 р. Зокрема, у рекомендаційному листі Володислава Ягеллончика до Сигізмунда I від 21 листопада 1514 р. усі два титули П. Томицького наводяться одночасно [10, к.36-37].

За своїм становим походженням, 65 осіб, тобто понад 90% королівських секретарів Сигізмунда I були представниками шляхетського стану, і тільки 6 з них належали до міщанства. Серед останніх, особливу увагу привертають 3 секретаря іноземного походження – італійці Л. Аліфіо та Я. Валент, чех В. Процек, які на момент призначення на посаду навчалися у Ягеллонському університеті. Високий рівень освіти секретарів Сигізмунда I підтверджується записами університетських метрик. У цілому, за збереженими даними, 17 дипломатів володіли ступенем доктора права; 1 – доктора медицини (Я. Валентініс); 1 – магістра вільних мистецтв (М. Кобильницький) [11, с.136]. Переважна більшість службовців продовжували своє навчання у західноєвропейських країнах після закінчення Ягеллонського університету у Кракові. З-поміж усіх секретарів, 47 осіб отримали закордонну університетську освіту, причому 42 з них були випускниками Краківської Академії [12, с.308].

У функціональному розвитку інституту королівських секретарів можна виокремити два основні етапи. Перший – від моменту свого зародження до 1508 р., протягом якого посадовці виконували переважно канцелярські функції; другий – починаючи з 1508 р., пов'язаний із активним залученням королівських секретарів до складу польського дипломатичного корпусу, організації функцій посольської служби. Поступово, відбувається спеціалізація секретарів у відносинах з різними державами. У цілому, секретарями Сигізмунда I було здійснено 237 дипломатичних місій, з яких 35 – до Туреччини; 32 – до Угорщини; 27 – до Іспанії; 23 – до Риму; 18 – до Австрії; 15 – до Молдавії; 10 – до Тевтонського ордену; 9 – до Московської держави; 8 – до Неаполя та Венеції; 7 – до Бранденбургу; 2 – до Саксонії, 1 – до Англії [13, с.160]. Діяльність секретарів польського короля охоплювала практично усі сфери міждержавних відносин: від політики та дипломатії до економіки, торгівлі та банківської справи. Розглянемо особливості функціонування інституту польської посольської служби цього періоду на прикладі дипломатичної практики королівських секретарів Я. Дантишека та Л. Дециуша.

Одним із видатних представників польського дипломатичного корпусу першої половини XVI ст. був королівський секретар Ян Дантишек (1485–1548 pp.). Отримавши у 1503 р. ступінь бакалавра у Ягеллонському університеті, Дантишек одразу розпочав використовувати набуті теоретичні знання у практиці державної служби. Свою першу дипломатичну місію молодий дипломат здійснив у 1504 р., вирушивши у відрядження до міст Королівської Пруссії у статусі королівського писаря [14, с.37]. Після успішного виконання королівського доручення, Я. Дантишек отримав дозвіл на продовження освіти за кордоном. Протягом 1505-1507 pp. він відвідав Францію, Венецію, Неаполь, Рим, більшість островів Середземномор'я, а також здійснив паломництво до Палестини. Повернувшись у лютому 1507 р. до Польщі, Я. Дантишек продовжив свою службу у королівській канцелярії. У 1508-1513 pp. королівський секретар щорічно очолював посольства до міст Королівської Пруссії, представляв інтереси польської корони на сеймиках пруської шляхти. Особисті заслуги дипломата перед Польською державою були відзначені

Сигізмундом I. У 1514 р. за рекомендацією короля, Дантишек отримав сан титулярного каноніка-коад'ютора Вармії [15, с.53-68].

Восьмирічне перебування Я. Дантишека при дворі імператора Священної Римської імперії Карла V протягом 1524-1532 рр. традиційно кваліфікують як діяльність першого постійного посольства польської дипломатичної служби. Впродовж декількох десятиліть син гданського купця Я. Дантишек став однією з ключових постатей у європейській дипломатії. Від Максиміліана I Габсбурга, імператора Священної Римської імперії, секретарю польського короля було надано дворянський титул та ступінь почесного доктора права. Імператор Карл V наказав викарбувати медаль на його честь. Дипломат неодноразово представляв інтереси Польщі при дворі англійського короля Генріха VIII, французького монарха Франциска I, римського папи Климента VII, останнього магістра Тевтонського ордену Альбрехта Гогенцоллерна. Я. Дантишек був особисто знайомий з такими видатними постатями свого часу, як М. Коперник, М. Лютер, Ф. Меланхтон та Е. Роттердамський [14, с.29].

У своїй щоденній професійній практиці королівському секретарю доводилось самотійно долати численні організаційні труднощі: від технічних проблем об'єктивного характеру до повної відсутності фінансового забезпечення з боку Польської держави. Наприклад, витрати на дипломатичну місію Я. Дантишека при дворі Карла V лише частково компенсувались із державної скарбниці. Дипломат щомісяця отримував 100 дукатів, які виплачувались за рахунок прибутку маєтків королеви Бони Сфорци. Натомість одні тільки транспортні витрати під час подорожі від Кракова до Мадрида перевищили суму у 300 дукатів. Нестача коштів примушувала до постійних закордонних позик [16, с.596].

Значні складнощі в організації польської дипломатичної служби XVI ст. виникали також через суттєві вади поштового сполучення. За свідченням Я. Дантишека, пересилання поштових відправлень із Кракова до Риму займало у середньому у часі майже 70 днів, до Нідерландів – 60, Австрії – 40, Чехії та Угорщини – близько 20 [17, к.263]. Щотижнева постійна кур'єрська служба між Краковом, Віднем та Венецією, налагоджена за ініціативи королеви Бони Сфорци лише у середині XVI ст., також не відрізнялась високою швидкістю. За таких умов, дипломатична кореспонденція надходила до місця призначення із великим запізненням. Відомі також випадки, коли із суто технічних причин послами систематично не враховувались важливі інструкції польського короля. Разом з тим, королівський секретар регулярно висилав до Польщі підсумкові звіти про перебіг власної дипломатичної місії, у яких наводив докладні характеристики керівним особам країни перебування, опис матеріальних ресурсів іноземної держави та становище різних верств її населення.

З самого початку своєї дипломатичної діяльності, Я. Дантишек приділяв значну увагу формуванню позитивного іміджу Польської держави на міжнародній арені. У своєму рапорті Сигізмунду I від 10 січня 1528 р. дипломат зазначав: «Мене часто відвідують перші особи з двору імператора. У результаті, якщо раніше багато хто запитував наскільки великим містом [в оригіналі – «orridum» – С.Ч.] є Польща, то зараз усім добре відомо, що вона й королівством є великим, і очолює її король, який своїм віком та розумом усіх перевищує» [17, к.211-213]. З метою продовження започаткованих ним міждержавних відносин, Я. Дантишек заснував у Мадриді цілу школу дипломатичних агентів. Ідеалом організації державної дипломатичної служби Я. Дантишек вважав її венеціанську модель, яка передбачала щорічну зміну країни перебування посла з метою підвищення його кваліфікації [16, с.593]. Учнями Дантишека стали видатні польські дипломати С. Борек, Ф. Вояновський та Я. Фербер.

Активну дипломатичну діяльність на посаді королівського секретаря Я. Дантишек органічно поєднував із власною письменницькою творчістю, значно розширивши корпус відомих нам джерел з історії зовнішньої політики та дипломатії Польщі першої половини XVI ст. Особливу цінність становить промова на честь перемоги Сигізмунда I у військово-політичному протистоянні з Московською державою «*Sylvula de victoria incltyti Sigismundi regis Poloniae contra Moschos*» (1514 р.); опис подорожі Сигізмунда I до Угорщини «*De profectioe Sigismundi regis Poloniae in Hungariam*» (1515 р.) та віршований твір на честь Віденського конгресу «*Congressus trium regum*» (1515 р.) [18, с.326]. Оригінали творів та дипломатичної кореспонденції Я. Дантишека зберігаються у фондах архівних установ різних країн Європи, зокрема у Польщі (Варшава, Гданськ, Краків, Курник, Ліпськ, Ольштин, Фромборк), Великобританії (Лондон), Іспанії (Мадрид), Італії (Рим, Венеція), Німеччині (Берлін, Дрезден), Франції (Париж), Швеції (Упсала), відображаючи широку географію дипломатичної діяльності автора.

Значний внесок у розвиток польської дипломатичної служби першої половини XVI ст. здійснив королівський секретар Людвік Юст Дециуш (1485-1545 рр.). Дипломатична кар'єра майбутнього державного службовця розпочалась восени 1507 р., коли до тірольського містечка Швац, у якому Дециуш працював на срібних копальнях, прибув кортеж угорського посла, єпископа І. Філіпса [3, с.190]. Помічений єпископом як сумнівний слуга, Дециуш був запрошений до Угорщини особистим помічником Філіпса. Опинившись у 1508 р. у Кракові, Дециуш перейшов на службу до польського банкіра Яна Бонера, торгівельним агентом якого він залишався протягом довгих 14 років. Натомість саме ця посада надала Дециушу можливість отримати перший досвід закордонних, щоправда, здебільшого торгівельних місій. У якості помічника Я. Бонера, Дециуш приймав активну участь у організації урочистостей на честь весілля Сигізмунда I та Бони Сфорци, які були докладно ним описані у його історичній праці «*Diarii et eorum, quae memoratu digna in splendissimis Sigismundi et Bonae nuptiis gesta descriptio*» (1518 р.). Своє перше дипломатичне доручення Дециуш отримав від короля наприкінці 1519 р. За рекомендацією єпископа П. Томицького, торгівельному агенту було довірено представляти інтереси Сигізмунда I у Римі, Венеції та Неаполі під час переговорів про сплату до польської казни посагу королеви Бони. Успішне виконання дипломатичної місії завершилось офіційним призначенням Дециуша на посаду королівського секретаря у 1520 р. Про тісні зв'язки Дециуша із

двором Карла V у Відні свідчить майже одночасне надання польському послу почесного титулу імператорського палатина «*sacri lateranensis et imperialis palatii vicesomes palatinus*». Постійні подорожі до Відня, Віттенберга, Венеції, Риму та Неаполя надихали дипломата на активну публіцистичну творчість. Авторський спадок Дециуша складається з історичних трактатів, у яких досвідчений королівський секретар надав оцінку багатьох сучасних йому історичних подій у трьох книгах: «*De vetustatibus Polonorum*», «*De Jagellonum familia*», «*De Sigismundi regis temporibus*» (1521 р.). [18, с.72]. Натомість у внутрішній політиці Польщі цього часу, королівський секретар Дециуш відомий передусім як автор і координатор проекту блискучої монетарної реформи 1526-1528 рр. [19, с.86], яка дозволила значно зміцнити курс злого, започаткувати карбування безпосередньо польських золотих монет водночас із подальшим використанням традиційних у грошовому міжнародному обігу італійських дукатів [20, с.209].

У цілому, зростаюча складність зовнішньополітичних проблем та стрімкі зміни у європейській системі міжнародних відносин першої половини XVI ст. обумовили значне розширення апарату польської дипломатичної служби дедалі ширшим колом фахівців. Проблема пошуку персоналу відповідного кваліфікаційного рівня була вирішена за рахунок залучення до дипломатичної діяльності королівських секретарів, які склали основу польського дипломатичного корпусу цього періоду, приймали активну і компетентну участь у здійсненні державного зовнішньополітичного курсу. Своєрідність інституту королівських секретарів у структурі польської дипломатичної служби знайшла своє відображення передусім у широкій поліваріативності покладених на них функцій. Дипломати несли персональну відповідальність за налагодження контактів з іншими державами, підготовку дипломатичних ініціатив і врегулювання конфліктних ситуацій, розробку текстів окремих дипломатичних документів, здійснення посередницьких послуг і виконання особистих доручень короля за кордоном. У залежності від зовнішніх обставин, королівські секретарі виступали у ролі послів, дипломатичних кур'єрів, голів дипломатичних представництв, дипломатичних радників, міжнародних торговельних агентів, нерідко самотійно долаючи велику кількість організаційних, процедурних і технічних проблем, породжених особливостями дипломатичної практики. Існування настільки строкатого переліку різнорідних обов'язків пояснюється не тільки об'єктивною недосконалістю організаційної структури польської дипломатичної служби XVI ст., яка дійсно в цей час знаходилась на початкових етапах свого інституційного розвитку, але і, значною мірою, специфікою світогляду самих польських дипломатів. Репрезентуючи вищі верстви польської інтелектуальної еліти XVI ст., переважна більшість секретарів Сигізмунда I намагалась наслідувати ренесансний ідеал універсального типу людини, що пов'язував шляхетність із здатністю особи реалізувати себе у якомога ширших сферах ділової та творчої активності. Саме за допомогою своїх непересічних особистих якостей, видатні дипломати польського короля заклали організаційні підвалини польської дипломатичної служби раннього Нового часу, забезпечили виконання численних зовнішньополітичних завдань та значно підвищили авторитет Польщі на міжнародній арені. Перспектива подальших досліджень лежить у площині комплексного просопографічного аналізу польської дипломатичної еліти зазначеного періоду.

Джерела та література

1. Historia dyplomacji polskiej : [w 2 t.] / pod red. Mariana Biskupa ; oprac. Marian Biskup, Karol Górski, Zdzisław Kaczmarczyk [etc.]. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1980. – Т. 2 : 1572–1795 / pod red. Zbigniewa Wójcika ; oprac. Józef Gierowski [etc.]. – 1982. – 175 s.
2. Historia dyplomacji polskiej : [w 2 t.] / pod red. Mariana Biskupa ; oprac. Marian Biskup, Karol Górski, Zdzisław Kaczmarczyk [etc.]. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1980. – Т. 1 : Połowa X w. – 1572. – 1980. – 875 s.
3. Wyczański A. Między kultura a polityką / Andrzej Wyczański. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1990. – 300 s.
4. Topolski J. Polska w czasach nowożytnych : od środkowoeuropejskiej potęgi do utraty niepodległości (1501–1795) / Jerzy Topolski ; Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. – Poznań : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 1994. – 943 s. : il., mapy złoż. – (Polska – dzije narodu, państwa i kultury ; t. 2).
5. Kancelaria Koronna a sejm walny : instructuarium / oprac., przetłumaczył, wstępem opatrzył Wojciech Krawczuk. – Warszawa : Wydawnictwo Sejmowe, 1995. – 106 s.
6. Krawczuk W. Metrykanci koronni : rozwój registratury centralnej od XVI do XVIII wieku / Wojciech Krawczuk. – Kraków : Historia Jagellonica, 2002. – 186 s.
7. Bardach J. Historia ustroju i prawa polskiego / Juliusz Bardach, Bogusław Leśnodorski, Michał Pietrzak. – Wyd. 6. – Warszawa : Lexis Nexis, 2009. – 693 s.
8. Chorążyczewski W. Przemiany organizacyjne polskiej kancelarii królewskiej u progu czasów nowożytnych / Waldemar Chorążyczewski ; Uniwersytet Mikołaja Kopernika. – Toruń : Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2007. – 312 s.
9. Archiwum Główny Akt Dawnych w Warszawie. – Metryka Koronna. – Księgi Poselstw (Libri Legationem). – Ks. I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII, XXII, XXIII.
10. Biblioteka Książąt Czartoryskich. – Rps. 1643. – Zbiór listów z wieku XVI i początku XVII, dotyczących biskupstwa warmińskiego i Prus Królewskich, oraz inne akta. – 508 k.
11. Kościół, społeczeństwo, kultura : prace ofiarowane Profesorowi Wiesławowi Mullerowi z okazji pięćdziesięciolecia pracy naukowej i dydaktycznej / pod red. Janusza Droba Huberta Łaszkiwicz, Arkadiusza Stasiaka [etc.]. – Lublin : Werset, 2004. – 290 s.
12. Barycz H. Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu / Henryk Barycz. – Kraków : Polska Akademia Umiejętności, 1935. – 762 s.
13. Besala J. Małżeństwa królewskie. Władcy elekcyjni / Jerzy Besala. – Warszawa : Bellona : Muza, 2007. – 544 s.
14. Nowak Z. Jan Dantyszek : portret renesansowego humanisty / Zbigniew Nowak. – Wrocław [etc.] : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1982. – 314 s. : il. – (Biblioteka Towarzystwa Przyjaciół Gdańska).
15. History of Poland / Aleksander Gieysztor, Stefan Kieniewicz (editor in-chief), Emanuel Rostworowski [etc.]. – Warszawa : Polish Scientific Publishers, 1968. – 784 p.
16. Barycz H. Z epoki renesansu, reformacji i baroku : prądy – idee – ludzie – książki / Henryk Barycz. – Warszawa : Państwowy Instytut Wydawniczy, 1971. – 795 s.

17. Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Kórniku. – Rps. 245. – Akta do panowania Zygmunta I, Zygmunta Augusta, Stefana Batorego i Zygmunta III (listy, mowy, instrukcje i in.). – 424 k.
18. Bibliografia Polska: [w 35 t.] / przez K. Estreichera; Wydanie Towarzystwa Naukowego Krakowskiego, Komisja Bibliograficzna. – Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1870. – Część 2, t. 8: Chronologiczne zestawienie 73000 druków polskich lub Polski dotyczących od r. 1455 do 1799 włącznie. – 1882. – 1699 s.
19. Barycz H. Jan Łasicki: studium z dzieł polskiej kultury naukowej XVI wieku / Henryk Barycz; [Polska Akademia Nauk, Zakład Historii Nauki i Techniki]. – Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich; Warszawa: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1973. – 181 s. – (Monografie z dziejów nauki i techniki; t. 90).
20. Duchowieństwo kapitulne w Polsce średniowiecznej i wczesnonowożytnej: studia nad pochodzeniem i funkcjonowaniem elity kościelnej / pod red. Andrzeja Radziwińskiego. – Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2000. – 229 s.: il. – (Opera ad historiam ecclesiarum spectantia; nr. 1).

Черкасов С. С. Институт королевского секретаря в структуре дипломатической службы Королевства Польского во время правления Сигизмунда I Ягеллона (1506-1548 гг.)

В статье проанализированы особенности становления, основные этапы развития и специфика функционирования института королевского секретаря в структуре польской дипломатической службы первой половины XVI в. Осуществлена реконструкция персонального состава королевского дипломатического корпуса на основе материалов документальных источников. Охарактеризована дипломатическая деятельность королевских секретарей Сигизмунда I Ягеллона, определен их практический вклад в формирование ключевых черт польской дипломатии раннего Нового времени.

Ключевые слова: Польское Королевство, раннее Новое время, дипломатия, дипломатический корпус, дипломатическая служба.

Cherkasov S. S. The Institute of the Royal Secretary in the Structure of the Diplomatic Service of the Kingdom of Poland During the Reign of Sigismund I Jagiello (1506-1548)

The article provides the analysis of the peculiarities of formation, the main stages of development and the specific features of functioning of the institute of the royal secretary in the structure of the Polish diplomatic service during the first half of the XVI-th century. On the basis of documentary sources the personal staff of the royal diplomatic corps is reconstructed. The diplomatic activities of the royal secretaries of Sigismund I Jagiello are characterized; their practical contribution in the formation of the key features of the Polish diplomacy during the early modern period is defined.

Key words: The Kingdom of Poland, Early modern times, diplomacy, diplomatic corps, diplomatic service.

УДК 94(73)"1775/1789"

Д. В. Дорофеев

РАТИФИКАЦИЯ КОНСТИТУЦИИ США 1787 г. В ПЕНСИЛЬВАНИИ: ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМАТИКА

В статье рассматривается внешнеполитическая проблематика во время ратификации Конституции 1787 г. в штате Пенсильвания. Выявлены и проанализированы специфические положения взглядов федералистов и антифедералистов, которые были опубликованы в периодических изданиях штата. Был проведен сравнительный анализ позиций сторонников и противников ратификации Конституции на заседаниях конвента по внешнеполитической проблематике. Освещен вопрос о внешнеполитической проблематике в общественно-политическом развитии штата от ратификации Конституции до проведения первых федеральных выборов в Конгресс.

Ключевые слова: внешняя политика США, Конституция 1787 года, федералисты, антифедералисты, Пенсильвания

Создание и ратификация Конституции 1787 г. занимает центральное положение в изучении истории внешней политики в США, получившая широкое и многоаспектное изучение в научной литературе. Однако в историографии прослеживается диспропорция: основной фокус внимания исследователей сосредотачивается на вопросах внешнеполитической проблематике при работе Конституционного Конвента в г. Филадельфия и в меньшей степени поднимается вопрос о внешней политике во время ратификации Конституции в каждом отдельном штате [1-12]. В результате сложившейся ситуации, анализ внешнеполитической проблематики при ратификации Конституции на конвенте штата Пенсильвания получил общее рассмотрение в научной литературе, при этом внешнеполитические вопросы не выделяются в самостоятельный предмет изучения [13-16].

Исходя из оценки состояния изученности темы в историографии, целью исследования выступает анализ внешнеполитической проблематики в процессе ратификации Конституции США 1787 г. в штате Пенсильвания. В соответствие с целью, задачами работы выступают: 1) выделить и рассмотреть в периодических изданиях штата Пенсильвания позиции федералистов и антифедералистов по внешнеполитической проблематике; 2) проанализировать дискуссию по вопросам внешней политики между противниками и сторонниками ратификации Конституции 1787 г. в собрании штата Пенсильвания; 3) определить воздействие обсуждения внешнеполитической проблематики в Пенсильвании в процессе принятия основного закона 1787 г. на становление институтов федеральных органов власти в США.